

УДК 371.3::811.163.41
811.163.41'35-057.874/.875
https://doi.org/10.18485/kij.2018.65.1_2.14

НЕВЕНА Б. СТАНИСАВЉЕВИЋ*
Висока школа струковних студија за васпитаче
Крушевац

Оригинални научни рад
Примљен: 28. 04. 2018.
Прихваћен: 26. 05. 2018.

(НЕ)ПОЗНАВАЊЕ ПРАВИЛА О РАСТАВЉАЊУ РЕЧИ НА КРАЈУ РЕДА КОД СРЕДЊОШКОЛАЦА И СТУДЕНАТА

Ученичко и студентско познавање правописа српског језика тема је која, нажалост, не привлачи у довољној мери пажњу истраживача. Овај рад претендује да прикаже у ком степену ученици средње школе и студенти високе школе струковних студија познају правила о растављању речи на крају реда као једне од базичних и релевантних правописних области. Први сегмент рада посвећен је идентификацији правописне области (растављање речи на крају реда) у наставним плановима и програмима, док емпиријски део рада садржи информације о истраживачком нацрту, резултате са дискусијом реализованог истраживања, као и најважније закључке и импликације на које је указало истраживање.

Кључне речи: српски језик, правопис српског језика, настава, правописне недоумице, растављање речи на крају реда.

1. Увод

Када се нека реч не може цела написати у реду у ком је започета, треба је прекинути, ставити цртицу, и преостали део написати у следећем реду. То преношење, тј. растављање речи делује као прилично једноставан правописни поступак, али он често изазива недоумице које се могу негативно одразити на језичку и функционалну писменост. С обзиром да се ова правописна партија учи веома рано (у другом разреду основне школе) и да се ученици/студенти с њом редовно сусрећу у домаћим и школским писаним радовима из свих школских/факултетских предмета, овај рад претендује да прикаже у ком степену ученици средње школе и студенти високе школе струковних студија познају правила о

---

*stanisavljevicnevena@gmail.com

растављању речи на крају реда као једне од базичних и релевантних правописних области.

2. Растављање речи на крају реда у правописима

Руводећи се темом нашег истраживачког рада и на основу увида у актуелни *Правопис* Матице српске (ПМС 2017) и школско издање *Правописа* Милорада Дешића (Дешић 2015), дошли смо до закључка да су основна ортографска правила књижевног (стандардног) језика о растављању речи на крају реда прилично јасна и да би се могла поделити у неколико тачака:

- а) Растављени делови речи морају имати најмање по један слог и зато се једносложне речи не могу растављати;
- б) У следећи ред се никада не преноси само једно слово, чак ни када је то самогласник који чини слог. Међутим, у започетом реду може да остане само један самогласник, док се остатак речи преноси у наредни ред;
- в) Када се сугласник нађе између два самогласника, он припада делу речи који се преноси у други ред;
- г) Када се више сугласника нађе између два самогласника, треба водити рачуна о томе да ли је та група сугласника лака за изговор или не;
- д) У латиници се никада не раздвајају двојна слова (*lj, nj, dž*) у значењу једног гласа;
- ђ) Код спојева речи који се пишу са цртицом, при растављању на крају реда, цртица се пише и у започетом и у следећем реду;
- е) „Код речи са ијекавском заменом гласа „јат” боље је ијекавски рефлекс не раздвајати од сугласника испред њега” (Брборић 2004: 145).

Иако се чине лаким за савладавање, наведена правила се веома често не примењују у пракси што је доказ да анализирану област не познајемо добро и да су свакодневне грешке присутне како у школи/на факултету, тако и изван образовних институција.

3. Растављање речи на крају реда у наставном плану и програму

Сва базична правописна правила „уче се на почетку школовања, у млађим разредима основне школе, настављају се у старијим разредима основне школе, али правописна обука траје најчешће до краја средњошколског образовања” (Брборић 2016: 115).

Како бисмо имали јасан увид у наставу правописа у основној и средњој школи, табеларно ћемо представити изводе из наставних програма који се односе на стицање знања о правилном растављању речи на крају реда.¹

¹ Сви изводи из наставних програма за основну и средњу школу преузети су са сајта Завода за унапређивање образовања и васпитања 28.07.2017. године, са адресе: <https://www.zuov.gov.rs>.

ОСНОВНА ШКОЛА	
Други разред	Растављање речи на крају реда (основна правила).
Шести разред	Растављање речи на крају реда. Навикавање ученика на коришћење правописа (школско издање).
Осми разред	Систематизовање садржаја из правописа: растављање речи на крају реда.
ГИМНАЗИЈА	
Други разред	Растављање речи на крају реда.

На основу претходне констатације о броју правописних правила која се одnose на растављање речи на крају реда и на основу учесталости њихове примене у пракси, долазимо до закључка да је ова правописна материја у довољној мери заступљена у наставним програмима основних и средњих школа. Анализирани програми нису ограничени фондом часова, што оставља могућност предметним наставницима да, по сопственом нахођењу, изводе наставу правописа. Из тог разлога је, уз повећање фонда часова, неопходно прецизирати на које правописне садржаје ваља утрошити предвиђене часове како би ученици у што већем броју били оспособљени да пишу у складу са правописном нормом.

Анализа академског силабуса за предмет *Српски језик* на једној високој школи струковних студија за васпитаче показала је минималну и неадекватну заступљеност правописне материје.² Иако је један од циљева предмета развијање смисла и способности за правилно, течно, економично и уверљиво усмено и писмено изражавање, одабране правописне партије предвиђене за обраду нису представљене у садржају курса.³ Увидом у актуелни силабус, долазимо до закључка да је побољшање наставе правописа на академском нивоу образовања могуће остварити повећањем фонда часова и поступком конкретизације дела силабуса који се односи на правопис српског језика.

4. Резултати истраживања

На одабраном укупном узорку (114 испитаника) покушали смо да проверимо теоријско и практично знање када је у питању растављање речи на крају реда и да препознамо степен заступљености недоумица око познавања ове правописне области. Други део нашег истраживања огледа се у анализи ученичких

² Опредељење за увид у наведени силабус треба тражити у чињеници да су студенти високе школе чинили узорак нашег истраживања, о чему ће бити речи у наставку рада.

³ Чињенично стање је забрињавајуће и тешко разумљиво јер су васпитачи ти који деци пружају прва и основна граматичка и правописна знања, те је од великог значаја њихова правописна „обученост”.

писмених задатака и студентских испитних радова у циљу добијања података о начину на који одабрани испитаници растављају речи на крају реда у пракси. Популацију истраживања чинили су ученици завршне године Гимназије „Вук Караџић” у Трстенику и студенти прве године Високе школе струковних студија за васпитаче у Крушевцу.⁴

Увид у теоријско знање проверили смо постављањем три питања у којима се од испитаника захтевало да заокруже један од три понуђена одговора за који сматрају да је тачан и у складу са *Правописом српског језика*.

На прво питање (*Може ли при растављању речи на крају реда почетни самогласник остати сам?*) само 11,11% средњошколаца и 13,04% студената је дало тачан одговор, што је веома лош и поражавајућ податак. Више од 85% укупног броја испитаника направило је грешку заокружујући неки од нетачних одговора, а прецизни резултати презентовани су у Табели 1.⁵

Табела 1

	Може ли при растављању речи на крају реда почетни самогласник остати сам?								
	СРЕДЊА ШКОЛА			ВИСОКА ШКОЛА			УКУПНО		
ПО	УО	УУ	%	УО	УС	%	ЗБО	ЗУИС	%
да	5	45	11.11	9	69	13.04	14	114	12.28
не	29	45	64.44	53	69	76.81	82	114	71.93
и да и не	11	45	24.44	7	69	10.14	18	114	15.79

Друго теоријско питање је гласило: *Може ли се у доњи ред, при растављању речи, пренети само једно слово (вокал)?* У поређењу са резултатима из претходног питања, на ово је знатно већи број испитаника дао тачан одговор (84,44% средњошколаца и 73,91% студената), али се не може занемарити податак да се нешто више од петине укупног броја испитаника определило за неки од нетачних одговора, што доказују подаци из Табеле 2.

⁴ Узорком је обухваћено 45 средњошколаца и 69 студената струковне школе. Величина узорка (114) је адекватна с обзиром на варијабилност истраживаних феномена и на целокупан нацрт истраживања. У истраживању је примењена дескриптивна метода чија је сврха описивање, повезивање и објашњавање проучаваних појава. Природа општег циља и задатка истраживања одредила је да подаци буду прикупљени истраживачком техником – тестирањем, а само истраживање је обављено у мају 2017. године у наведеним институцијама Расинског округа.

⁵ Ради прегледности и економичности, у табелама су коришћене следеће техничке скраћенице: ПО=понуђени одговор, УО=укупан број одговора, УУ=укупан број ученика, УС=укупан број студената, ЗБО=збир одговора ученика и студената и ЗУИС=укупан број ученика и студената који су решавали питања у тесту.

Табела 2

	Може ли се у доњи ред, при растављању речи, пренети само једно слово (вокал)?								
	СРЕДЊА ШКОЛА			ВИСОКА ШКОЛА			УКУПНО		
ПО	УО	УУ	%	УО	УС	%	360	ЗУиС	%
може	2	45	4.44	7	69	10.14	9	114	7.89
не може	38	45	84.44	51	69	73.91	89	114	78.07
некад може, некад не	5	45	11.11	11	69	15.94	16	114	14.04

Као одговор на треће питање (*Када се спојени речи који се пишу са цртицом (ремек-дело) растављају на крају реда баш на том месту где је цртица, она се...*) укупно 40,35% испитаника је знало да се цртица пише и у започетом (горњем) и у следећем реду, што се мора окарактерисати као незадовољавајуће. Нетачни одговори су нашли своје присталице и код средњошколаца и студената, а њихов процентуални распоред дат је у Табели 3.

Табела 3

	Када се спојени речи који се пишу са цртицом (ремек-дело) растављају на крају реда баш на том месту где је цртица, она се:								
	СРЕДЊА ШКОЛА			ВИСОКА ШКОЛА			УКУПНО		
ПО	УО	УУ	%	УО	УС	%	360	ЗУиС	%
пише и у започетом (горњем) и у следећем реду	23	45	51.11	23	69	33.33	46	114	40.35
пише само у започетом (горњем) реду	13	45	28.89	27	69	39.13	40	114	35.09
пише само у следећем (доњем) реду	9	45	20.00	19	69	27.54	28	114	24.56

Ако погледамо добијене резултате на основу три теоријска питања о растављању речи на крају реда, видећемо да су средњошколци успешнији од академица, али и да обе истраживане групе имају значајнијих проблема у овој правописној партији.

Увид у практично знање проверили смо постављањем различитих типова задатака, трудећи се да обухватимо што већи број правила која се односе на растављање речи на крају реда.

Да се једносложне речи не могу растављати на крају реда правило је које у већем проценту познају ученици средње школе него будући васпитачи, што је неочекивано сазнање. Наиме, да се реч *град* не може растављати зна одличних 91,11% ученика и знатно мањи проценат студената (55,07%), који су као решења користили све постојеће могућности представљене у Табели 4.⁶

Табела 4

	Ставите усправне црте на оним местима на којима се реч може прекинути и пренети у други ред								
	СРЕДЊА ШКОЛА			ВИСОКА ШКОЛА			УКУПНО		
ИР	УО	УУ	%	УО	УС	%	360	ЗУиС	%
град	41	45	91.11	38	69	55.07	79	114	69.30
гр-ад	3	45	6.67	17	69	24.64	20	114	17.54
г-рад	1	45	2.22	1	69	1.45	2	114	1.75
гра-д	0	45	0.00	13	69	18.84	13	114	11.40

У задатку истог типа, на примеру *власт*, забележен је нижи проценат тачних одговора код обе истраживане популације. За једину правописну могућност определило се 80,00% ученика и 34,78% академица, а преостали број испитаника (20,00% ученика и 65,22% студената) ову реч је раставило тако што је сугласничку групу *ст* пренело у доњи ред.

Студентско знање наведеног правописног правила показало се лошијим и у другом типу задатка, где се од испитаника тражило да раставе, као да је на крају реда, реч *плод*. Да је наведену реч немогуће растављати зна укупно 71,05% испитаника, а као погрешне и овде смо регистровали све три постојеће могућности приказане у Табели 5.

⁶ Техничке скраћенице: ИР = истраживана реч, БО = без одговора (број и проценат ученика и студената који нису одговорили на питање).

Табела 5

	Раставите реч као да је на крају реда								
	СРЕДЊА ШКОЛА			ВИСОКА ШКОЛА			УКУПНО		
ИР	УО	УУ	%	УО	УС	%	З6О	ЗУиС	%
пл-од	38	45	84.44	43	69	62.32	81	114	71.05
пл-од	2	45	4.44	14	69	20.29	16	114	14.04
пло-д	5	45	11.11	11	69	15.94	16	114	14.04
п-лод	0	45	0.00	1	69	1.45	1	114	0.88

Потребно је напоменути да су дате једносложне речи могле унети забуну код испитаника, али смо их свесно дали како бисмо видели њихову реакцију. Слабији резултат је био очекиван, али овако низак проценат тачних одговора, посебно код студентске популације, подстиче на размишљање у правцу измене концепције силабуса у настави језика, с циљем повећања фонда часова намењених правопису. Тиме би академци побољшали начин усвајања наведене правописне материје и њеног коришћења у наставном и ваннаставном процесу.

Када се више сугласника нађе између два самогласника, треба водити рачуна о томе да ли је та група сугласника лака за изговор или не. Актуелни *Правопис* наводи прецизно објашњење да „ако се на крају реда дели сугласничка група, крај првог дела треба да одговара могућем (‘природном’) крају а почетак пренесеног дела могућем почетку речи, односно – састави сугласничких група и краја и почетка растављених делова морају бити у складу с уобичајеним распоредом гласова у српском језику” (ПМС 2017: 152). У ком проценту испитаници познају правописно правило да се сугласничке групе које се тешко изговарају обавезно растављају, проверили смо на примерима *братство*, *људски*, *трамвај*, *мајка* и *жељно*.

При растављању речи *братство*, слаб резултат показале су обе тестиране популације, уз благу предност средњошколаца. Од укупно 114 испитаника, њих 59,65% је добро раставило наведену реч, а прецизан процентуални распоред свих понуђених решења дат је у Табели 6.

Табела 6

	Ставите усправне црте на оним местима на којима се реч може прекинути и пренети у други ред								
	СРЕДЊА ШКОЛА			ВИСОКА ШКОЛА			УКУПНО		
ИР	УО	УУ	%	УО	УС	%	ЗБО	ЗУИС	%
брат-ство	30	45	66.67	38	69	55.07	68	114	59.65
братс-тво	1	45	2.22	1	69	1.45	2	114	1.75
братст-во	2	45	4.44	1	69	1.45	3	114	2.63
бра-гство	9	45	20	26	69	37.68	35	114	30.70
БО	3	45	6.67	3	69	4.35	6	114	5.26

Приближан проценат тачних одговора забележен је и у примеру *људски*, што потврђује чињеницу да наши испитаници у недовољној мери познају ову правописну партију. Да је сугласничку групу *дс* неопходно раставити зна 64,44% ученика и нешто више од половине студената (56,52%), а преостале понуђене одговоре, које су испитаници сматрали исправним, наводимо у Табели 7.

Табела 7

	Ставите усправне црте на оним местима на којима се реч може прекинути и пренети у други ред								
	СРЕДЊА ШКОЛА			ВИСОКА ШКОЛА			УКУПНО		
ИР	УО	УУ	%	УО	УС	%	ЗБО	ЗУИС	%
људ-ски	29	45	64.44	39	69	56.52	68	114	59.65
љу-дски	10	45	22.22	19	69	27.54	29	114	25.44
људс-ки	1	45	2.22	2	69	2.90	3	114	2.63
БО	5	45	11.11	9	69	13.04	14	114	12.28

Средњошколци су предњачили и у примеру *трамвај*, где је ову реч добро раставило 82,22% ученика и 59,42% академаца (*трам-вај*). Преостали проценат испитаника (15,56% ученика и 40,58% студената) одределио се за погрешно растављање *тра-мвај*, а само један средњошколац (2,22%) остао је без одговора.

Недопустиво лош резултат испитаници су остварили на примеру *мајка*, где је нешто више од половине тестираних (55,26%) исправно раставило задату реч, што наводи на закључак да обе истраживане групације имају значајних пропуста у савладавању овог правописног правила. Прецизни резултати дати су у Табели 8.

Табела 8

	Раставите реч као да је на крају реда								
	СРЕДЊА ШКОЛА			ВИСОКА ШКОЛА			УКУПНО		
ИР	УО	УУ	%	УО	УС	%	ЗБО	ЗУиС	%
мај-ка	29	45	64.44	34	69	49.28	63	114	55.26
ма-јка	14	45	31.11	29	69	42.03	43	114	37.72
БО	2	45	4.44	6	69	8.70	8	114	7.02

Реч *жељно*, на правописно допуштен начин (*жељ-но*), раставило је 64,44% ученика и 43,48% студената, за погрешно растављање *же-љно* определило се 33,33% средњошколаца и 46,38% академица, а један ученик (2,22%) и седам студената (10,14%) остало је без одговора код овог примера.

Према параметрима који су добијени истраживањем реализација умешности примене правописног правила о сугласничким групама тешким за изговор иде у корист средњошколаца. Међутим, резултати које смо добили указују на неопходност свеобухватног и систематичног приступа настави правописа како код академица, тако и код ученика средњих школа.

За разлику од сугласничких група које се на крају реда обавезно растављају, постоје и оне „у којима је дозвољено и преношење целе сугласничке групе у нови ред и растављање групе на два дела” (Дешић 2015: 128). На примерима *гозба* и *ништа* проверили смо да ли, и у ком степену, испитаници умеју да наведено правило примене у пракси.

Пошто се реч *гозба* може (по једном од школских правописа) двоструко делити, тешко је било направити грешку, па је проценат тачних одговора веома пристојан и износи 86,84%, што се може видети у Табели 9.

Табела 9

	Ставите усправне црте на оним местима на којима се реч може прекинути и пренети у други ред								
	СРЕДЊА ШКОЛА			ВИСОКА ШКОЛА			УКУПНО		
ИР	УО	УУ	%	УО	УС	%	ЗБО	ЗУиС	%
го-зба	19	45	42.22	40	69	57.97	59	114	51.75
гоз-ба	21	45	46.67	19	69	27.54	40	114	35.09
БО	5	45	11.11	10	69	14.49	15	114	13.16

Статистички значајна разлика у тачним одговорима између средњошколаца и студената забележена је и на примеру *ништа*, где је исправно поступио 88,89% ученика и 63,77% студената. Недопуштено правописно решење *ништа* није остало без својих присталица, а њихов процентуални распоред представљен је у Табели 10.

Табела 10

	Раставите реч као да је на крају реда								
	СРЕДЊА ШКОЛА			ВИСОКА ШКОЛА			УКУПНО		
ИР	УО	УУ	%	УО	УС	%	ЗБО	ЗУиС	%
ни-шта	40	45	88.89	44	69	63.77	84	114	73.68
ниш-та	2	45	4.44	18	69	26.09	20	114	17.54
БО	3	45	6.67	7	69	10.14	10	114	8.77

Знање будућих васпитача показало се лошијим и у трећем типу задатка, где се од испитаника захтевало да у понуђеном низу (*ласта, борба, партија, лишће, звиждати, упитник, гвожђе, кромпир, крофна, рђа*) подвуку све речи чије се сугласничке групе не могу растављати и преносити у следећи ред⁷. Међутим, ни знање ученика средње школе се не може окарактерисати као задовољавајуће, јер само 15,56% средњошколаца зна да постоји могућност нерастављања суглас-

⁷ С обзиром да у наведеном низу постоје речи за које важи двојачко правило (могућност растављања и нерастављања сугласничких група), испитаницима је скренута пажња да, ако препознају, подвуку и такве примере (*ласта, лишће, звиждати, гвожђе*).

ничке групе *ст* на примеру *ласта*. Нешто више од четвртине ученика (26,67%) добро је поступило подвлачећи речи *лишће* и *звиждати*, за реч *гвожђе* определило се 40,00% средњошколаца, а последњи пример *рђа* подвукло је одличних 84,44% од укупно 45 тестираних ученика. Исте примере подвукао је знатно нижи проценат студената, што доказују подаци из Табеле 11.

Табела 11

	Подвците речи чије се сугласничке групе не могу растављати								
	СРЕДЊА ШКОЛА			ВИСОКА ШКОЛА			УКУПНО		
ИР	УО	УУ	%	УО	УС	%	360	ЗУиС	%
ласта	7	45	15.56	13	69	18.84	20	114	17.54
борба	8	45	17.78	6	69	8.70	14	114	12.28
партија	8	45	17.78	8	69	11.59	16	114	14.04
лишће	12	45	26.67	12	69	17.39	24	114	21.05
звиждати	12	45	26.67	11	69	15.94	23	114	20.18
упитник	15	45	33.33	11	69	15.94	26	114	22.81
гвожђе	18	45	40.00	11	69	15.94	29	114	25.44
кромпир	8	45	17.78	7	69	10.14	15	114	13.16
крофна	3	45	6.67	8	69	11.59	11	114	9.65
рђа	38	45	84.44	57	69	82.61	95	114	83.33

Познавање правила да када се сонант (пре свега *p*) нађе у самогласничкој функцији он „остаје на крају једног и на почетку следећег реда” (Дешић 2015: 127) проверили смо на примерима *црвен* и *рвати се*.

Реч *црвен* добро је раставило свега 18,42% испитаника, што је забрињавајући проценат. Све постојеће погрешне могућности регистроване су код испитаника обе популације, а њихов процентуални распоред приказан је у Табели 12.

Табела 12

	Ставите усправне црте на оним местима на којима се реч може прекинути и пренети у други ред								
	СРЕДЊА ШКОЛА			ВИСОКА ШКОЛА			УКУПНО		
ИР	УО	УУ	%	УО	УС	%	360	ЗУиС	%
цр-вен	11	45	24.44	10	69	14.49	21	114	18.42
црве-н	2	45	4.44	12	69	17.39	14	114	12.28
црв-ен	26	45	57.78	38	69	55.07	64	114	56.14
БО	6	45	13.33	9	69	13.04	15	114	13.16

Нешто бољи резултат испитаници су показали на примеру *рвати се*, где смо забележили укупно 56,14% тачних одговора (44,44% ученика и 63,77% студена-та). Један академац (1,45%) определио се за недопустиво правописно решење *р-вати се*, док је преостали проценат испитаника (55,56% ученика и 34,78% студената) ову реч оставио без одговора.

На темељу приказаних резултата утврђено је да обе истраживане групације делимично познају правила анализиране правописне области, што је још један од доказа да се на часовима српског језика у недовољној мери посвећује пажња правописној материји.

Дефинисано *Правописом* Матице српске „када се сугласник нађе између два вокала, он припада делу речи који се преноси у следећи ред” (ПМС 2017: 152). Примену наведеног правила у пракси, испитаници су показали на примерима *прилика*, *радост* и *кисео*.

С обзиром да је реч *прилика* могуће раставити на два начина, велики број тачних одговора био је очекиван (88,6%), али нису изостали испитаници који су наведени пример оставили без одговора (7,89%) или су се определили за неприхватљиво правописно решење *прил-ика* (3,51%) (Табела 13).

Табела 13

	Ставите усправне црте на оним местима на којима се реч може прекинути и пренети у други ред								
	СРЕДЊА ШКОЛА			ВИСОКА ШКОЛА			УКУПНО		
ИР	УО	УУ	%	УО	УС	%	ЗБО	ЗУиС	%
при-лика	25	45	55.56	36	69	52.17	61	114	53.51
прили-ка	17	45	37.78	23	69	33.33	40	114	35.09
прил-ика	0	45	0.00	4	69	5.80	4	114	3.51
БО	3	45	6.67	6	69	8.70	9	114	7.89

При растављању речи *радост* велика већина средњошколаца (80,00%) и дупло мање студената (42,03%) зна да је једино правописно решење *ра-дост*, а без одговора је остало 7,02% испитаника. Уз веома лош резултат, поражавајуће је сазнање да је студентско знање код овог примера у озбиљном заостатку за знањем ученика средње школе. Преостали број испитаника окушао се у растављању на следеће начине: *рад-ост* (15,56% ученика, 30,43% студената) и *радо-ст* (18,84% студената).

Једину правописну могућност за растављање речи *кисео* искористило је 84,44% средњошколаца и 68,12% будућих васпитача. Да се код испитаника појавила недоумица око растављања тражене речи показују уочене грешке приказане у Табели 14.

Табела 14

	Раставите реч као да је на крају реда								
	СРЕДЊА ШКОЛА			ВИСОКА ШКОЛА			УКУПНО		
ИР	УО	УУ	%	УО	УС	%	ЗБО	ЗУиС	%
ки-сео	38	45	84.44	47	69	68.12	85	114	74.56
кис-ео	3	45	6.67	9	69	13.04	12	114	10.53
кисе-о	0	45	0.00	2	69	2.90	2	114	1.75
БО	4	45	8.89	11	69	15.94	15	114	13.16

У односу на степен стручног образовања, утврђено је да студентима у већој мери недостаје знање о правилима везаним за растављање речи на крају реда. Сазнање да академици имају виши проценат нетачних одговора у односу на средњошколце предуслов је за систематичнији и организованији приступ отклањања правописних недоумица.

Како би се дошло до одређених закључака о степену усвојености знања из ове правописне области, испитаницима је постављен и четврти тип задатка, у коме се од њих очекивало да заокруже слова испред примера који су правилно растављени на крају реда: *сва-дба, ста-кло, цве-т, воћ-ка, ло-пта, кри-јте*. С обзиром да дати примери подразумевају познавање претходно наведених правила (о немогућности растављања једносложних речи, могућности/немогућности растављања сугласничких група), резултати приказани у Табели 15 поново потврђују благу предност средњошколаца, али и несигурност у познавању анализираних правописних материје код обе тестиране популације.

Табела 15

		Заокружите слово испред примера који су правилно растављени на крају реда								
		СРЕДЊА ШКОЛА			ВИСОКА ШКОЛА			УКУПНО		
ИР		УО	УУ	%	УО	УС	%	360	ЗУиС	%
а	сва-дба	23	45	51.11	48	69	69.57	71	114	62.28
б	ста-кло	41	45	91.11	57	69	82.61	98	114	85.96
в	цве-т	4	45	8.89	8	69	11.59	12	114	10.53
г	воћ-ка	30	45	66.67	30	69	43.48	60	114	52.63
д	ло-пта	29	45	64.44	49	69	71.01	78	114	68.42
ђ	кри-јте	7	45	15.56	26	69	37.68	33	114	28.95

Разлог оваквих резултата можемо правдати чињеницом да је коришћење наведене правописне области у наставном процесу нефункционално и да се не примењује на адекватан начин.

У методичкој литератури срећу се објашњења да ученици „док пишу писмене задатке претежно размишљају о садржају и начину његовог оформљења у исказе, па им остаје мало времена да се позабаве правописом и интерпункцијом” (Николић 2012: 770). Анализом ученичких писмених задатака дошли смо до закључка да наведена популација често раставља речи на крају реда и да ту прави разноврсне грешке. Од укупно 133 забележене речи, 93,98% примера је растављено на самогласник, а само осам (*задовољ-авајући, особењ-ак, препушт-*

ају, сиромаш-нија, генерац-ије, ствар-алаиштва, најваж-није, атмосфером) на сугласник, и то на правописно недопуштене начине.

Да се навика у практичној примени правописних правила тешко и споро развија потврђују и студентски испитни радови. Од укупно 132 забележене речи, знатно већи проценат студената (33,33%), у односу на средњошколце, раставља речи на сугласник уз присуство великог броја грешки.

5. Закључна разматрања

Један од водећих чинилаца у неговању језичке културе код ученика и студената јесте изграђивање свести о значају и поштовању правописне норме. Имајући у виду теоријско-емпиријски контекст проучавања ове проблематике, резултати истраживања могу да буду сумирани у неколико закључака:

1. *Правопис* Матице српске (ПМС 2017) и школско издање *Правописа* Милорада Дешића (Дешић 2015) доносе, као засебно поглавље, објашњење са прилично јасним правилима о растављању (подели) речи на крају реда уз бројне примере;

2. настава правописа у анализираним наставним програмима за основну и средњу школу прецизно је дефинисана и издвојена, али без конкретних назнака колико је за правописну област *Растављање речи на крају реда* потребно издвојити часова у току једне школске године;

3. укупни резултати истраживања указују на чињеницу да је теоријско и практично познавање анализираних правописних партије код будућих васпитача недопустиво лошије у односу на средњошколце, али и да знање тестираних ученика није на похвалном нивоу. Ученици и студенти су при практичном растављању речи на крају реда у нашем истраживању имали могућност за испис 2850 правописно допуштених облика за 23 истраживана примера. Средњошколци су имали 60,71% ТО, студенти 47,48%, док је просечан проценат ТО био 52,70%. Овај поражавајући и алармантни податак указује на неопходност кориговања наставних планова и програма на свим нивоима образовања и тежњи да се правопису српског језика посвети неупоредиво више времена и простора.

Коначан резултат истраживаних речи по нашим групацијама дат је у Табели 16.

Табела 16.

ИР	Средња школа			Висока школа			Укупно		
	УО	УУ	%	УО	УС	%	ЗБО	ЗУиС	%
брат-ство	30	45	66.67	38	69	55.07	68	114	59.65
град	41	45	91.11	38	69	55.07	79	114	69.3
при-лика	25	45	55.56	36	69	52.17	61	114	53.51
прили-ка	17	45	37.78	23	69	33.33	40	114	35.09
људ-ски	29	45	64.44	39	69	56.52	68	114	59.65
го-зба	19	45	42.22	40	69	57.97	59	114	51.75
гоз-ба	21	45	46.67	19	69	27.54	40	114	35.09
цр-вен	11	45	24.44	10	69	14.49	21	114	18.42
власт	36	45	80	24	69	34.78	60	114	52.63
плод	38	45	84.44	43	69	62.32	81	114	71.05
трам-вај	37	45	82.22	41	69	59.42	78	114	68.42
ни-шта	40	45	88.89	44	69	63.77	84	114	73.68

ра-дост	36	45	80	29	69	42.03	65	114	57.02
ки-сео	38	45	84.44	47	69	68.12	85	114	74.56
мај-ка	29	45	64.44	34	69	49.28	63	114	55.26
жељ-но	29	45	64.44	30	69	43.48	59	114	51.75
рва-ти се	20	45	44.44	44	69	63.77	64	114	56.14
ста-кло	41	45	91.11	57	69	82.61	98	114	85.96
воћ-ка	30	45	66.67	30	69	43.48	60	114	52.63
ло-пта	29	45	64.44	49	69	71.01	78	114	68.42
ласта	7	45	15.56	13	69	18.84	20	114	17.54
лишће	12	45	26.67	12	69	17.39	24	114	21.05
звиждати	12	45	26.67	11	69	15.94	23	114	20.18
гвожђе	18	45	40	11	69	15.94	29	114	25.44
рђа	38	45	84.44	57	69	82.61	95	114	83.33
УКУПНО	683	1125	60.71	819	1725	47.48	1502	2850	52.70

(Не)познавање правила о растављању речи на крају реда...

4. Анализа ученичких писмених задатака и студентских испитних радова доказала је да наведене популације у већем проценту растављају речи на самогласник, често се не руководећи правописним правилима која такав начин поделе речи на крају реда не дозвољавају.

Недовољну оспособљеност ученика и студената за правилно растављање речи на крају реда могуће је превазићи: усаглашавањем правописних садржаја и фонда часова без обзира на профил средњих школа; повећањем фонда часова са наставним садржајима о правопису; увођењем предмета *Правопис* у статусу обавезног предмета на свим високошколским установама; богаћењем библиотечног фонда правописним приручницима који ће бити од користи како ученицима, тако и наставницима; стручним усавршавањем наставника.

ЛИТЕРАТУРА

Брборић 2004: В. Брборић, *Правопис српског језика у наставној пракси*, Београд: Филолошки факултет.

Брборић 2016: В. Брборић, *О српском правопису*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.

Дешић 2015: М. Дешић, *Правопис српског језика: школско издање*, Београд: Клет.

Наставни програм за гимназије (<https://www.zuov.gov.rs>, 28.07.2017)

Наставни програм за осми разред основног образовања и васпитања (<https://www.zuov.gov.rs>, 28.07.2017)

Наставни програм за шести разред основног образовања и васпитања (<https://www.zuov.gov.rs>, 28.07.2017)

Наставни програм за први и други разред основног образовања и васпитања (<https://www.zuov.gov.rs>, 28.07.2017)

Николић 2012: М. Николић, *Методика наставе српског језика и књижевности*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

ПМС 2017: М. Пешикан, Ј. Јерковић, М. Пижурница, *Правопис српског језика* [редакција измењеног и допуњеног издања: Мато Пижурница (главни редактор), Милорад Дешић, Бранислав Остојић, Живојин Станојчић], Нови Сад: Матица српска.

Nevena B. Stanisavljević

(LACK OF) KNOWLEDGE ABOUT DIVISION OF WORDS AT THE END
OF A LINE IN HIGH SCHOOL AND COLLEGE STUDENTS

Summary

High school and college students' knowledge of Serbian language orthography is a topic which, unfortunately, does not attract enough attention of researchers. Division of words at the end of a line is the orthographic rule which is learnt very early (in the 2nd grade of elementary school), and students come across it regularly both in school and home written work from all high school and college courses. This paper aims to show the degree to which high school students and college students are familiar with the rules of word division at the end of a line as one of the basic and crucial orthography/spelling domains. On the total sample of 114 respondents, we tried to evaluate the theoretical and practical knowledge of students when it comes to division of words at the end of a line and to recognize the degree of doubt and hesitation in students concerning this spelling rule. The second part of our research covers the analysis of high school students' written assignments and college students' exams in order to obtain data on how the selected respondents split the words at the end of a line. The overall results of the research emphasized the fact that both the theoretical and practical knowledge of the analysed orthographic rule is intolerably worse in future preschool teachers than in the high school students; however, the knowledge of the high school students was not at a very commendable level either. Conceptually speaking, the first part of the paper deals with the identification of the orthographic rule in question (division of words at the end of a line) in curricula, while the empirical part of the paper contains information on the research plan, the results of the conducted research with the discussion, and the most important conclusions and implications which have originated from the paper.

Key words: Serbian language, Serbian language orthography, teaching, spelling doubts, division of words at the end of a line.